МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **Державний фінансовий контроль у публічному управлінні**

Здобувача вищої освіти ІІ рівня, ІІ курсу, ПМУз-23-1 групи,
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

освітньо-професійна програма «Публічне управління фінансовою діяльністю держави та органів місцевого самоврядування»

_____ Розпаченюк Юлія Андріївна
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна к.ю.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної програми _____ Сидоренко Олексій Миколайович, к.е.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансового та податкового права протокол від «09» січня 2025 р. № 8.

Завідувач кафедри _____ Глух Марина Василівна, к.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2025

ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	**від 0 до 10**	10		1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible]
2. Роздатковий матеріал	**від 0 до 5**	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	**від 0 до 25**	25		
5. Апробація (участь у конференціях)	**від 0 до 10**	2		
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	42		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	відмінно	10.02.25 р.	1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible]

Реєстрація № 5 27.01.2025р.
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 07.01.2025р.
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту відмінно 10.02.2025р.
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ О.Г. Михайлова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ М.В. Глух
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О.А. Долгий
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ А.В. Гарбінська-Руденко
(підпис) (ініціали, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП……2

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ……..…6

1.1. Сутність та значення державного фінансового контролю……..……6

1.2. Методика дослідження державного фінансового контролю у публічному управлінні…….…..…10

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ……..……15

2.1. Повноваження та функції органів державного фінансового контролю……15

2.2. Нормативно-правове регулювання державного фінансового контролю в Україні…… …...26

2.3. Зарубіжний досвід організації фінансового контролю……32

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ…….....40

ВИСНОВКИ……..45

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що державі щоб ефективно забезпечувати реалізацію соціальних, економічних та інших прав громадян повинні бути створені органи публічного управління через які вона буде реалізувати свої функції. Звичайно, щоб вищезазначені органи успішно функціонували і забезпечували життєдіяльність суспільства потрібне фінансування. Основним джерелом такого фінансування є державний бюджет.

Варто сказати, що громадянське суспільство повинно буди переконаним у тому що кошти державного бюджету витрачаються за призначенням, керівники органів публічної влади не зловживають своїм становищем щодо використання державних коштів та використовують їх згідно чинного законодавства.

Сьогодні в умовах дефіциту бюджету, необхідності постійного збільшення витрат на військову сферу, постійного дефіциту коштів на фінансування різного роду соціальних програм основна увага звертається на фінансово-бюджетну дисципліну розпорядників бюджетних коштів та дотримання ними норм законодавства щодо витрачання та розподілу цих коштів. Адже у фінансовій сфері держави постійно присутні ризики та загрози, які виникають у зв’язку з порушенням бюджетного законодавства внаслідок нецільового та неефективного використання бюджетних коштів. Тому можна зробити висновок про надзвичайну важливість державного фінансового контролю в умовах функціонування бюджетних установ. Оскільки ці установи фінансуються з Державного бюджету України, кошти якого формуються за рахунок платників податків, тобто народу України, існує гостра потреба в забезпеченні прозорого та ефективного управління цими коштами.

Державний фінансовий контроль виступає гарантом того, що публічний менеджмент в бюджетних установах здійснюється з дотриманням принципів законності, економічності та ефективності, забезпечуючи досягнення цілей діяльності організації та запобігаючи нецільовому використанню бюджетних коштів.

В умовах зростання державних витрат, ризики порушень бюджетного законодавства та неефективного використання коштів стають особливо актуальними. Державний фінансовий контроль відіграє ключову роль у виявленні та запобіганні цим порушенням, забезпечуючи виконання дохідної частини бюджету, своєчасне фінансування державних програм та достовірність фінансової звітності. Таким чином, розвиток та вдосконалення системи державного фінансового контролю є необхідною умовою для ефективної реалізації державної економічної політики та забезпечення довіри суспільства до використання публічних фінансів.

Отже державний фінансовий контроль є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою державного управління. Його значення в сучасних умовах постійно зростає, оскільки саме ефективна організація та практичне здійснення контролю за використанням державних коштів та майна є фундаментом для реалізації ефективної та орієнтованої на майбутнє державної економічної політики. З цієї причини питання подальшого розвитку системи державного фінансового контролю є вкрай актуальним.

Дослідженню даної теми приділяється значна увага в наукових працях ряду вчених, серед яких можна вказати на таких дослідників, як: Бортняк В.А., Варналій З.С., Касьяненко Л.М., Вербицька В.І., Якушкіна В.М., Гончарук С. М., Долбнєва Д. В., Приймак С. В., Романів Є. М., Духневич О. В., Прасюк В. М., Савченко Л.А.

Мета роботи полягає у визначення основних проблем та перспектив розвитку державного фінансового контролю в Україні в контексті реформування публічного управління, а також у розробці пропозицій, спрямованих на вдосконалення механізмів здійснення державного фінансового контролю в управлінській діяльності.

Завдання дослідження:

- з'ясувати сутність та значення державного фінансового контролю;

- визначити методику дослідження предметної області державного фінансового контролю у публічному управлінні;

- охарактеризувати повноваження та функції органів державного фінансового контролю;

- провести оцінку нормативно-правової бази, що регулює державний фінансовий контроль у публічному управлінні в Україні;

- проаналізувати зарубіжний досвід функціонування державного фінансового контролю у публічному управлінні;

- розробити пропозиції щодо вдосконалення системи державного фінансового контролю у публічному управлінні в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються в системі державного фінансового контролю у публічному управлінні в Україні.

Предметом дослідження є державний фінансови контроль у публічному управлінні.

Базою дослідження виступає Бородянська селищна рада Бучанського району Київської області.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціально наукові методи дослідження для всебічного аналізу системи державного фінансового контролю в публічному управлінні. Формально-логічний метод застосовано для систематизації основних понять державного фінансового контролю, порівняльно-правовий метод дозволив проаналізувати різні підходи до здійснення державного фінансового контролю у публічному управлінні у міжнародному та національному праві, а також вивчити зарубіжний досвід. Емпіричний метод використовувався для дослідження реальних механізмів здійснення державного фінансового контролю у публічному управлінні. Теоретичні методи (аналіз, класифікація, синтез) сприяли узагальненню наукових концепцій, класифікації повноважень суб'єктів державного фінансового контролю та розробці пропозицій щодо вдосконалення законодавства, зокрема, в умовах сучасних економічних перетворень.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає в тому, що на основі сучасних нукових методів дослідження визначено сутність державного фінансового контролю в публічному управлінні Розроблено

практичні пропозиції щодо удосконалення державного фінансового контролю у публічному управлінні в умовах воєнного стану та економічної кризи.

Отримані результати можуть бути використані в управлінській діяльності Бородянської селищної ради Бучанського району Київської області для більш ефективного зійснення державного фінансового контролю

Крім того, матеріали дослідження можуть знайти застосування в навчально-методичній роботі при викладанні курсу «Державний фінансовий контроль».

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

1.1. Сутність та значення державного фінансового контролю

Євроінтеграційний розвиток України потребує перебудови всієї системи державного управління. Реформ потребують усі сфери суспільного життя для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держави. Тому з'являється стійка потреба у підвищенні якості надання державних послуг, прозорості діяльності органів публічного управління та запровадження дієвих механізмів державного фінансового контролю. Як стверджують Л. В. Дікань, І. О. Шевченко, Є. В. Дейнеко, Д. В. Калінкін: «ефективна система державного фінансового контролю є не лише гарантом прозорості та якості діяльності органів державної влади, а й дієвим механізмом для забезпечення фінансової стабільності й економічної безпеки країни»[7].

Варто зазначити, що потреба у державному фінансовому контролі зумовлена тим, що фінансам як економічній категорії притаманні не тільки розподільча, а й контрольна функції.

Державний фінансовий контроль здійснюється в установленому законодавством порядку всією системою органів державної влади та місцевого самоврядування, в тому числі спеціальними контролюючими органами. При цьому слід мати на увазі, що фінансовий контроль є однією із завершальних стадій управління фінансами і водночас він є необхідною умовою ефективності управління фінансовими відносинами в цілому. Особливе місце фінансового контролю в загальній системі контролю як елемента в системі управління суспільними процесами зумовлюється його специфікою, що проявляється в контрольній функції самих фінансів. Об'єктивно властива фінансам здатність виражати специфічну сторону виробничо-господарської діяльності в будь-якій сфері робить фінансовий контроль всеохоплюючим і всеосяжним [39].

Варто зазначити, що в Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» відсутнє визначення дефініції «державний фінансовий контроль». Натомість зазначено, що державний фінансовий контроль забезпечується органом державного фінансового контролю через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі[30].

Саме тому в сфері застосування державного фінансового контролю присутнє різне розуміння цієї дефініції, і як наслідок, ця прогалина породила проблему тлумачення та застосування як в теорії, так і на практиці, що призвело до певного нерозуміння і двозначного трактування.

Державний фінансовий контроль можна визначити як діяльність державних органів і недержавних організацій по забезпеченню законності, фінансової дисципліни й доцільності у процесі мобілізації, розподілу й використання централізованих та децентралізованих фондів коштів[18].

Тобто фінансовий контроль є важливим способом забезпечення законності та доцільності фінансової діяльності. Але це поняття набагато ширше, ніж просто перевірка документів.

Значення фінансового контролю визначається характером фінансової діяльності держави, соціальною спрямованістю фінансової політики, що у свою чергу вимагає усе більше й більше коштів. Раціональне та ефективне використання обмежених фінансових ресурсів можливе лише за умови існування дієвої системи контролю за дотриманням законності, фінансової дисципліни і доцільності у процесі мобілізації, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, в першу чергу публічних. Отримані у процесі фінансового контролю результати забезпечують виконання бюджетів за доходами і видатками, дають змогу знайти резерви збільшення обсягів фінансових ресурсів, виявити і ліквідувати диспропорції у розподілі фінансових ресурсів, забезпечити цільовий характер використання коштів та реалізувати інші функції органів публічної влади [8].

Державний фінансовий контроль здійснюється в установленому законодавством порядку всією системою органів державної влади та місцевого самоврядування, в тому числі спеціальними контролюючими органами. Державний фінансовий контроль є однією із завершальних стадій управління фінансами і водночас він є необхідною умовою ефективності управління фінансовими відносинами в цілому[13].

Фінансовий контроль гарантує, що всі фінансові операції в державі здійснюються відповідно до чинного законодавства, нормативних актів та встановлених процедур. Це запобігає зловживанням, корупції та іншим порушенням в діяльності суб'єктів державного управління. Контроль перевіряє, чи відповідають витрати коштів державного та місцевих бюджетів поставленим цілям та завданням, чи є вони обґрунтованими та необхідними. Це допомагає уникнути неефективного використання державних ресурсів та марнотратства.

Особливо необхідно відзначити, що державний фінансовий контроль сприяє оптимізації фінансових процесів, виявленню резервів та можливостей для економії коштів. Це дозволяє досягати кращих результатів з меншими витратами. Завдяки державному фінансовому контролю забезпечується відкритість та доступність інформації про використання фінансових ресурсів, що підвищує довіру суспільства та інвесторів.

Державний фінансовий контроль допомагає ідентифікувати та оцінити потенційні ризики, пов'язані з фінансовою діяльністю держави, та вжити заходів для їх мінімізації.

Петричук М. провівши аналіз наукових поглядів дійшов висновку, що фінансовий контроль можна розглядати за двома аспектами:

– фінансовий контроль – визначена фінансово-правова діяльність органів фінансового контролю або їх представників чи структурних підрозділів, а також осіб, які уповноважені здійснювати контроль, що ґрунтується на основі актів вітчизняного законодавства. Він встановлює фактичний стан справ на об'єкті контролю щодо його фінансово-господарської діяльності та дозволяє забезпечувати фінансову дисципліну, законність та раціональність в процесі

володіння, формування, розподілу, використання фінансових активів для соціально-економічного зростання всіх суб'єктів фінансових правовідносин. Фінансовий контроль розуміє під собою перевірку фінансово-господарських операцій щодо їхньої відповідності чинним фінансово-правовим нормам;
– фінансовий контроль – регламентована діючим законодавством і установчими актами діяльність державних, галузевих, регіональних органів, саморегульованих організацій, громадськості, суб'єктів господарювання з контролю за дотриманням фінансового планування, своєчасністю і повнотою надходжень до фондів фінансових ресурсів, а також ефективністю й законністю їх використання [17].

Державний фінансовий контроль є одним із видів фінансового контролю. Вчені вважають, що залежно від суб'єкта, що здійснює контроль, фінансовий контроль поділяється на: державний; муніципальний; громадський; аудиторський [14].

На практиці державний фінансовий контроль є невід'ємною частиною механізму державного управління. Він забезпечує ефективне використання бюджетних коштів, сприяє прозорості та підзвітності державних органів, а також підвищує довіру громадськості до держави.

Державний фінансовий контроль охоплює широкий спектр діяльності, пов'язаної з використанням державних коштів. Його застосування спрямоване на забезпечення ефективного, прозорого та законного використання бюджетних коштів на всіх рівнях державного управління.

До основних напрямків державного фінансового контролю можна віднести перевірку дотримання бюджетної дисципліни, цільового використання коштів, своєчасності надходжень до бюджету, контроль за фінансовою діяльністю державних підприємств і установ, забезпечення прозорості та конкуренції при проведенні закупівель та перевірку цільового використання коштів міжнародної технічної допомоги.

Отже, державний фінансовий контроль є невід'ємною складовою ефективного управління державними фінансами. Він забезпечує прозорість,

підзвітність та відповідальність органів державної влади, сприяє раціональному використанню бюджетних коштів та запобігає зловживанням. Незважаючи на важливість цієї інституції, існують певні проблеми, пов’язані з нечітким визначенням поняття «державний фінансовий контроль» в законодавстві. Це ускладнює його застосування на практиці та призводить до неоднозначного тлумачення. Тому для подальшого розвитку системи державного фінансового контролю в Україні необхідно усунути цю прогалину та забезпечити чітке законодавче регулювання.

Ефективний державний фінансовий контроль є одним із ключових факторів успішної євроінтеграції України. Він сприяє створенню прозорого та ефективного державного управління, підвищує довіру інвесторів та міжнародних партнерів. Однак, для досягнення цих цілей необхідно постійно вдосконалювати систему державного фінансового контролю, зокрема, шляхом посилення його незалежності, розширення повноважень контролюючих органів та впровадження сучасних інформаційних технологій. Крім того, важливо забезпечити тісну співпрацю між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами у сфері фінансового контролю.

1.2. Методика дослідження державного фінансового контролю у публічному управлінні

Якість проведення наукового дослідження в першу чергу залежить від вибору методики. Правильне застосування методики дослідження дозволить дійти перевірених та обґрунтованих висновків та надати якісні пропозиції щодо удосконалення державного фінансового контролю у публічному управлінні.

Методика це система методів наукового пізнання, які використовуються для вирішення завдань наукової роботи [37].

Методика дослідження державного фінансового контролю – це сукупність наукових методів, прийомів та процедур, які застосовуються для збору, обробки, аналізу та узагальнення інформації про стан і ефективність системи державного фінансового контролю в публічному управлінні.

Варто наголосити, що застосування методики дослідження це не просто перелік загально-наукових та спеціальних методів, чітке розуміння дослідником необхідності використання того чи іншого наукового методу для розвязання завдань дослідження.

За допомогою методів дослідження, що відповідають на запитання «як?», «в який спосіб?», науковець буде шукати й отримувати необхідний науковий результат. Правильно обрані методи забезпечують успішне проведення дослідження, обґрунтованість зроблених висновків та надійність досягнутого результату [37].

Звичайно, що будь яке велике чи мале наукове дослідження необхідно розпочинати з пошуку, огляду та вивчення наукової літератури. Розпочинаючи роботу над темою нами було опрацьовано наукові матеріали з електронних баз даних Гугл Академія, Національний репозитарій наукових текстів, Локальних репозитаріїв наукових бібліотек, а також Офіційний веб-портал Парламенту України де розміщуються чинні нормативно-правові акти з питань державного фінансового контролю.

Здійснивши підбір літературних джерел та проаналізувавши чинні нормативно-правові акти нами було обрано та інтерпритовано теоретичні концепції і підходи, які будуть використані в дослідженні державного фінансового контролю у публічному управлінні.

Обов’язковим етапом дослідження є визначення основних понять і категорій дослідження. Зокрема, для даного дослідження основною дефініцією є державний фінансовий контроль. Тому нами було проаналізовано сутність понять «контроль», «фінансовий контроль» і «державний фінансовий контроль».

Контроль у широкому розумінні – це процес, який повинен забезпечити відповідність функціонування об’єкта управління прийнятим управлінським рішенням і спрямований на успішне досягнення поставленої мети[6].

Державний контроль є необхідною умовою виявлення неправомірних вчинків в діяльності суб’єктів публічного адміністрування, усунення недоліків і причин, що їх зумовлюють та запобігання небажаних наслідків. Він сприяє не лише корегуванню управлінської діяльності, а й допомагає передбачувати перспективи подальшого розвитку та досягнення конкретного результату [1].

Проаналізувавши праці вчених можна цілком погодитися з думкою Бортняка В.А.: «державний фінансовий контроль у системі управління фінансовою діяльністю держави як системи нагляду, зіставлення й аналізу функціонування управлінського об’єкта з метою оцінювання обґрунтованості й ефективності управлінських рішень – тих, що приймаються, і прийнятих (виявлення ступеня їх реалізації, наявності відхилень фактичних результатів від запланованих параметрів і нормативів), системи запобігання небажаним результатам, а також прийняття рішень щодо їх усунення[2].

Особливості дослідження державного фінансового контролю нами було визначено по перше комплексність. В дослідженні необхідно враховувати різноманітні фактори, що впливають на ефективність контролю. По друге, міждисциплінарність. Тема дослідження державного фінансового контрою в публічному управлінні передбачає залучення знань з різних галузей науки (економіки, права, соціології). По третє, постійна зміна зовнішнього середовища вимагає постійного оновлення знань про систему контролю, тобто динамічність.

Один із ключових та фундаментальних підходів до будь-якого дослідження є вибір методів дослідження.

Для того щоб розглянути та проаналізувани систему державного фінансового контролю як єдине ціле, виявляти взаємозв’язки між її елементами застосовуванвся метод системного аналізу.

З метою порівняння різних систем державного фінансового контролю, виявлення їхніх переваг та недоліків ми використали порівняльний метод.

Вивчаючи нормативно-правові акти, звіти, плани, інші документів, пов’язані з фінансовою діяльністю та державним фінансовим контролем ми застосували метод документального аналізу.

Для дослідження проблем державного фінансового контролю кейс-стаді (вивчення досвіду інших держав). Правовий метод став у нагоді під час аналізу нормативно-правового забезпечення здійснення державного фінансового контролю.

Усі застосовувані методи наукового дослідження повинні використовуватися в єдності, взаємозв’язку та в сукупності.

Методика дослідження державного фінансового контролю є важливим інструментом для підвищення ефективності використання бюджетних коштів та забезпечення прозорості фінансової діяльності державних органів. Використання різноманітних методів дослідження дозволяє отримати об’єктивну і достовірну інформацію про стан і проблеми системи контролю та розробити ефективні заходи щодо їх вирішення.

Методика дослідження державного фінансового контролю є комплексом наукових методів, прийомів та процедур, спрямованих на збір, обробку, аналіз та узагальнення інформації про стан та ефективність системи контролю в публічному управлінні. Важливим аспектом є не просто перелік методів, а й усвідомлене їх застосування для вирішення конкретних завдань дослідження. Для забезпечення об’єктивності та достовірності результатів дослідження державного фінансового контролю було використано комплексний підхід, що включав аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів та застосування таких методів, як системний аналіз, порівняльний метод, документальний аналіз, кейс-стаді та правовий метод.

Застосування комплексної методики дослідження, що включала аналіз літературних джерел, нормативно-правових актів та використання різноманітних наукових методів, дозволило всебічно дослідити систему державного фінансового контролю. Використання таких методів, як системний аналіз, порівняльний метод, документальний аналіз, кейс-стаді та правовий

метод, забезпечило можливість розглянути систему контролю як єдине ціле, виявити взаємозв’язки між її елементами, порівняти різні системи контролю, проаналізувати нормативно-правове забезпечення та дослідити проблеми контролю на прикладі інших держав. Такий підхід сприяє отриманню об’єктивної та достовірної інформації про стан та проблеми системи контролю та розробці ефективних заходів щодо їх вирішення.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

2.1. Повноваження та функції органів державного фінансового контролю.

Побудова ефективної та конкурентоспроможної національної економіки передбачає проведення системної реформи управління державними фінансами у складі системи державного управління загалом, проблеми та неузгодженості якого становлять серйозний ризик для відновлення економічного зростання. Ефективна система управління державними фінансами є основою для реалізації державної політики і досягнення стратегічних цілей розвитку шляхом забезпечення дотримання загальної бюджетної дисципліни, стратегічного розподілу бюджетних коштів та ефективного надання державних послуг [31].

Ефективність забезпечення всіх сфер суспільного життя напряму залежить від належного фінансування різноманітних програм. Крім необхідності фінансування потрібно розуміти, що виділені кошти необхідно раціонально та ефективно використати. Контроль за цим взяла на себе держава через свої інституції.

Як зазначає Н. Атаманчук, державний фінансовий контроль охоплює всі сфери і напрями діяльності суб'єктів публічного адміністрування, це слугує важливим засобом забезпечення законності фінансової діяльності, пов'язаної із формуванням, розподілом, використанням та розпорядженням публічними фінансовими ресурсами. Здійснення такого виду діяльності реалізується за допомогою системи органів державного фінансового контролю, яка є частиною загальної структури контролюючих органів публічної адміністрації [40] .

В Україні сформовано систему державних органів що здійснюють свою діяльність в сфері контролю за обігом фінансів. Розглянемо цю систему.

Державний фінансовий контроль в Україні здійснюється уповноваженими органами в залежності від їх компетенції. В той же час, можна умовно за повноваженнями розділити на органи загального контролю, до яких відносить Офіс Президента України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Міністерство фінансів України які в межах своєї компетенції здійсняють загальні засадничі повноваження у сфері фінансового контролю, формуючи основні правила поведінки, встановлюючи нормативно закріплені права та обов'язки тощо.

Парламентський фінансовий контроль забезпечений наданням відповідних повноважень Верховній Раді України. Відповідно до ст. 109 Бюджетного кодексу України до повноважень Верховної Ради України належить контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу[7].

Здійснення контрольних функцій Президентом реалізуються під час затвердження ним прийнятих Верховною Радою нормативних актів.

Органи спеціального контролю, тобто органи, яким делеговані спеціальні повноваження для забезпечення конкретної функції. До таких органів необхідно віднести Рахункову палату України, Державну аудиторську службу України, Державну податкову службу України, Державну митну службу України, Державна служба фінансового моніторингу України.

Крім того, окрему групу органів фінансового контролю становлять правоохоронні органи, які в межах своєї компетенції займаються виявленням та протидії фінансовим правопорушенням.

Окремі вчені виділяють муніципальний фінансовий контроль який здійснюється органами місцевого самоврядування. Сфера його застосування досить широка (від затвердження місцевого бюджету, його виконання і затвердження звіту про його виконання до конкретних питань дотримання фінансової дисципліни, що входять у компетенцію органів місцевого самоврядування) [4]. Фактично розглядаючи органи місцевого самоврядування як суб'єктів системи органів фінансового контролю.

Таким чином можемо говорити про складну систему суб'єктів фінансового контролю, яка визначає повноваження кожного окремого суб'єкта в залежності від його компетенції, яка закріплена відповідним нормативним документом.

В. Прасюк звертає увагу на те, що різні органи державного фінансового контролю мають однакові повноваження та підконтрольні об'єкти, це дає можливість стверджувати про необхідність уніфікації норм, які б чітко визначали правовий статус та аспекти діяльності всіх органів держав-ного фінансового контролю в Україні, адже чимало повноважень різних органів фінансового контролю дублюються, що не сприяє ефективності організації і здійснення державного фінансового контролю [21].

Відповідно до Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Так, статтею 98 Конституції України визначено, що контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням здійснює Рахункова палата. Як зазначає О.С. Койчева, аналіз статусу та повноважень Рахункової палати України свідчить, що вона є провідним органом державного фінансового контролю в Україні, який відповідає міжнародним стандартам, що є важливим, враховуючи курс на євроінтеграцію [11].

Відповідно до Закону України «Про Рахункову палату» Рахункова палата є вищим державним колегіальним органом фінансового контролю (аудиту), яка від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Нормативно закріплена незалежність даного контролюючого органу. Зокрема, в Законі України «Про Рахункову палату» говориться, що вона під час здійснення своїх повноважень є незалежною від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Незаконне втручання у здійснення Рахунковою палатою наданих законом повноважень забороняється і тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій та громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Рахункової палати забороняється[33].

Як зазначила Ю.В. Табенська, Рахункова палата змогла вирішити головне завдання – сформуватися як дієздатний конституційний орган, створити основи і розробити нову ідеологію публічного, незалежного зовнішнього державного фінансового контролю в Україні, а також зуміла звернути увагу суспільства на хибну систему використання бюджетних коштів, показати, що гроші державного бюджету – це гроші не Уряду і Мінфіну, а гроші платників податків – суспільні кошти, тобто кошти кожного з нас. Слід зазначити, що саме в цьому проявляється сутність діяльності Рахункової палати як органу, що займається не тільки контролем і ревізіями. Рахункова палата – орган, який дає суспільству та органам влади незаангажовану реальну інформацію щодо стану управління коштами Державного бюджету України [36].

Рахункова палата є продуктом демократичного розвитку України, вона уособлює нагальну потребу українського суспільства у функціонуванні незалежного вищого органу аудиту, який має діяти відкрито й публічно [16].

Відповідно до Закону України «Про Рахункову палату» об'єктами контролю Рахункової палати при виконанні повноважень є державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, інші бюджетні установи, у тому числі закордонні дипломатичні установи України, суб'єкти господарювання, громадські чи інші організації, фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, Національний банк України та інші фінансові установи [26].

Рахункова палата як вищий орган аудиту за результатами здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) підзвітна Верховній Раді України, відповідно, вона регулярно інформує Верховну Раду України, про результати здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), включаючи факти порушень бюджетного

законодавства. Рахункова палата щокварталу подає Верховній Раді України висновки про стан виконання закону про Державний бюджет України, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень[26].

Крім того, про результати аудиту інформується і Президент України.

Регламентом Рахункової палати визначено, що до повноважень даного органу віднесено проведення аудиту ефективності, аудит відповідності та фінансового аудиту, які здійснюються за правилами, визначеними методиками/методологіями/ порядками, що розробляються на основі Системи професійних документів INTOSAI (IFPP) та затверджуються рішеннями Рахункової палати[33].

Підставою для здійснення заходу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) є план роботи Рахункової палати та підписане на виконання такого заходу членом Рахункової палати відповідне доручення. У дорученні зазначаються підстава, мета, предмет, строк здійснення заходу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), а також склад контрольної групи[33].

Відповідно до визначених законодавчо повноважень, Рахункова палата взаємодіє із Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, з органом державного фінансового контролю та з правоохоронними органами[26].

Таким чином можемо говорити про те, що в Україні визначено конституційний орган фінансового контролю, який на міжнародному рівні представляє державу як вищий орган аудиту.

Відповідно до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» здійснення державного фінансового контролю забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю. Головними завданнями органу державного фінансового контролю є: здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів,

правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, в тому числі суб'єктах господарювання, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій (часток) належить суб'єктам господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно, за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні[30].

Для виконання поставлених завдань у жовтні 2015 року в Україні Постановою Кабінету Міністрів України було утворено Державну аудиторську службу України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів, реорганізувавши Державну фінансову інспекцію шляхом перетворення [32]. Відповідно до Положення, Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю[32].

Нормативно закріплено, що основними завданнями Держаудитслужби є реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю; здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку

ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів та надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг [25].

Держаудитслужба реалізує державний фінансовий контроль через здійснення державного фінансового аудиту; перевірки закупівель; інспектування (ревізії); моніторингу закупівель. Держаудитслужба під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями [25].

Відповідно до Міжнародних Стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинних шляхом, та про фінансування тероризму, яка ратифікована Україною 17.11.2010 р., у кожній країні має функціонувати підрозділ фінансової розвідки, який є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів аналізу [23].

Відповідно до Положення Державна служба фінансового моніторингу України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Серед основних завдань, які стоять перед зазначеним державним органом визначено

збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення [27].

Держфінмоніторинг, як спеціально уповноважений орган, є сполучною ланкою у загальнодержавній системі протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму й розповсюдженню зброї масового знищення. Державна служба фінансового моніторингу не втручається напряму у діяльність фінансового сектору національної економіки. Водночас збирає й узагальнює інформацію щодо підозрілих фінансових операцій, які здійснюють фізичні та юридичні особи. Фактично Держфінмоніторинг є своєрідним фільтром, що детінізує й оздоровлює фінансово-економічну систему України. Саме з цією метою, нині здійснюється тісна співпраця і щоденна координація наших зусиль з Генеральною прокуратурою України, Національним антикорупційним бюро, СБУ, МВС, міністерствами та органами місцевого самоврядування [15].

Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» передбачено, що державні органи та органи місцевого самоврядування, державні реєстратори зобов'язані надавати спеціально уповноваженому органу інформацію (копії документів), відомості з інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, необхідні для виконання покладених на нього завдань, та/або доступ до своїх інформаційних ресурсів (баз даних) для забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії. Надання державними органами, органами місцевого самоврядування, Національним банком України, державними реєстраторами спеціально уповноваженому органу, суб'єктам первинного фінансового моніторингу

інформації не є порушенням порядку розкриття інформації з обмеженим доступом [24].

Податковим кодексом України статтею 41 визначено контролюючі органи. Контролюючими органами є податкові органи (центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, його територіальні органи) - щодо дотримання законодавства з питань оподаткування, законодавства з питань сплати єдиного внеску, а також щодо дотримання іншого законодавства, контроль за виконанням якого покладено на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, чи його територіальні органи та митні органи (центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, його територіальні органи) - щодо дотримання законодавства з питань митної справи та оподаткування митом, акцизним податком, податком на додану вартість, іншими податками та зборами, які відповідно до податкового, митного та іншого законодавства справляються у зв'язку із ввезенням (пересиланням) товарів на митну територію України або територію вільної митної зони або вивезенням (пересиланням) товарів з митної території України або території вільної митної зони [19].

Державна податкова служба України, за роки свого існування пройшла складний шлях свого розвитку та постійних динамічних змін. Відповідно до Положення Державна податкова служба України здійснює контроль за дотриманням вимог податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; за правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість; за встановленням відповідності умов контрольованих операцій принципу "витягнутої руки"; за контрольованими іноземними компаніями; за дотриманням виконавчими комітетами сільських, селищних рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, порядку прийняття та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету; контролює своєчасність

подання платниками податків (платниками єдиного внеску) передбаченої законом звітності (декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів), своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску; за застосуванням арешту майна платника податків та/або зупинення видаткових операцій на його рахунках/електронних гаманцях у банку, іншій фінансовій установі, небанківському надавачу платіжних послуг/емітенті електронних грошей; за застосуванням до платників податків (платників єдиного внеску) процедур банкрутства відповідно до законодавства з питань банкрутства; за виробництвом, обігом та реалізацією підакцизних товарів, за їх цільовим використанням, забезпечує міжгалузеву координацію у цій сфері; за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять роздрібну торгівлю тютюновими виробами, тютюном, промисловими замінниками тютюну та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, вимог законодавства щодо максимальних роздрібних цін на такі вироби, встановлених виробниками або імпортерами таких виробів; за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять оптову або роздрібну торгівлю алкогольними напоями, вимог законодавства щодо мінімальних оптово-відпускних або роздрібних цін на такі напої; за дотриманням встановлених законом строків проведення розрахунків в іноземній валюті, за додержанням порядку приймання готівки для виконання платіжних операцій (крім приймання готівки банками), порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону [28].

Держмитслужба відповідно до покладених на неї завдань здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань митної справи та в межах повноважень, визначених законом, законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; за дотриманням вимог законодавства з питань митної

справи на всій території України, у тому числі у вільних митних зонах, територіальному морі, пунктах пропуску через державний кордон, прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та прилеглій зоні України; за дотриманням підприємствами і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; за застосуванням митних режимів, цільовим використанням товарів, поміщених у відповідний митний режим; за наданням територіальним органам гарантій забезпечення сплати митних платежів, організовує та здійснює стягнення коштів у разі невиконання забезпечених гарантіями зобов'язань із сплати митних платежів, взаємодіє з гарантами; за доставкою товарів, які перебувають під митним контролем, до митниць призначення; формує перелік місць доставки; за правильністю визначення митної вартості товарів відповідно до законодавства з питань митної справи, а також за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів, що переміщуються через митний кордон України, в тому числі після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; взаємодіє з митними адміністраціями та іншими уповноваженими органами іноземних держав з питань проведення перевірки автентичності документів, які надавалися для підтвердження заявленої митної вартості, класифікації та країни походження товарів; за проведенням роботи та надає в межах повноважень, визначених законом, розстрочення сплати митних платежів під час ввезення товарів на митну територію України в установленому законодавством порядку; за дотриманням порядку застосування митних декларацій, що використовуються під час декларування товарів, які переміщуються через митний кордон України [28].

Крім зазначених функцій спеціальних органів, що здійснюють фінансовий контроль відповідно покладених на їх повноважень та закріплених відповідними нормативними актами, необхідно відзначити наявність ряду правоохоронних органів, які здійснюють свої повноваження щодо протидії, виявлення, розслідування правопорушень у фінансовій сфері.

Таким чином можемо говорити про сформовану систему державних органів, що здійснюють свою діяльність в сфері фінансового контролю в межах визначених законодавством та у сфері, визначених в межах повноважень кожного конкретного органу.

Аналіз системи державного фінансового контролю в Україні свідчить про її багаторівневий та багатоаспектний характер. Існує ціла низка органів, що здійснюють контроль за різними аспектами фінансової діяльності, починаючи від загального стратегічного планування і закінчуючи детальним аналізом окремих фінансових операцій. Однак, незважаючи на наявність значної кількості нормативних актів та органів контролю, система все ще потребує вдосконалення. Зокрема, існують проблеми дублювання повноважень, недостатньої координації між різними органами контролю та відсутності єдиного підходу до визначення поняття «державний фінансовий контроль».

Ключову роль у системі державного фінансового контролю України відіграє Рахункова палата як незалежний орган, який здійснює вищий фінансовий контроль. Разом з тим, інші органи, такі як Державна аудиторська служба, Державна податкова служба та Державна митна служба, також виконують важливі функції у забезпеченні фінансової дисципліни та прозорості. Для підвищення ефективності системи державного фінансового контролю необхідно посилити координацію між різними органами, вдосконалити законодавчу базу та забезпечити належне фінансування контрольних заходів. Крім того, важливо розвивати громадянське суспільство і залучати його до процесу контролю за використанням державних коштів.

2.2. Нормативно-правове регулювання державного фінансового контролю в Україні

Аналіз норм чинного законодавства дає можливість говорити про те, що питання фінансового контролю є предметом регулювання у значній кількості

нормативних актів. Серед яких необхідно відзначити Господарський кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України. Закони, які прямо чи опосередковано регулюють повноваження суб'єктів фінансового контролю, процесуальні питання проведення різних форм фінансового контролю, забезпечують розподіл сфер впливу державних органів.

Відповідно до ст. 363 Господарського кодексу України Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у здійсненні перевірки та аналізу фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю [5].

Кодекс України про адміністративні правопорушення ст. 234-1 уповноважує органи державного фінансового контролю розглядати справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства з фінансових питань (ст. 164-2), порушенням порядку припинення юридичної особи (ч. 3–6 ст. 166-6), порушенням законодавства про закупівлі (ч. 1 і 2 ст. 164-14) [10].

Податковим кодексом України визначено спеціальний вид фінансового контролю – податковий як «система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи»[19].

У статті 63 Податкового кодексу України встановлено особливості проведення податкового контролю, де зокрема встановлено, що органи Служби безпеки України, Національної поліції України, прокуратури, інші

правоохоронні органи та їх службові (посадові) особи не можуть брати безпосередньої участі у перевірках, що проводяться контролюючими органами, та проводити перевірки суб'єктів підприємницької діяльності з питань оподаткування[19].

Крім того, відзначається, що «податковий контроль здійснюється шляхом ведення обліку платників податків; інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів; перевірок та звірок відповідно до вимог цього Кодексу, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин; моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків; обліку та моніторингу діяльності фінансових агентів»[19].

Відповідно до Митного кодексу України, визначено, що «митний контроль це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку». Статтею 338 Митного кодексу України визначено, що «митному контролю, як елементу фінансового контролю, підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Крім того чітко регламентовано, що митний контроль здійснюється виключно митними органами. Лише у разі потреби для участі у здійсненні митного контролю можуть залучатися спеціалісти та експерти»[41].

Митним кодексом України визначено форми митного контролю, який здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів шляхом:

1) перевірки документів та відомостей;

2) митного огляду;

3) обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;

4) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;

5) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю;

6) перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;

7) проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

8) направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митному органу;

9) пост-митний контроль [41].

Тому необхідно відзначити специфічні форми митного контролю, які відмінні від інших форм фінансового контролю.

Законом України «Про рахункову палату» визначено, що державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) забезпечується Рахунковою палатою шляхом здійснення фінансового аудиту, аудиту діяльності (ефективності), аудиту відповідності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів [26].

Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» що державний фінансовий контроль забезпечується органом державного фінансового контролю через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі[30].

Зокрема, у даному нормативному акті визначено, що «державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування

системи внутрішнього контролю. Результати державного фінансового аудиту та їх оцінка викладаються у звіті. Інспектування здійснюється органом державного фінансового контролю у формі ревізії та полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати ревізії викладаються в акті. Контроль за дотриманням законодавства у сфері закупівель здійснюється шляхом проведення моніторингу закупівлі у порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі», проведення перевірки закупівель, а також під час державного фінансового аудиту та інспектування. Перевірка закупівель у замовників проводиться за місцезнаходженням юридичної особи, що перевіряється, чи за місцем розташування об'єкта права власності, щодо якого проводиться перевірка, і полягає у документальному та фактичному аналізі дотримання замовником законодавства про закупівлі. Результати перевірки викладаються в акті перевірки»[30]. Аналогічної позиції дотримується і Л.А. Савченко, яка визначає державний фінансовий аудит як основну форму державного фінансового контролю, що передбачає аналіз фінансово-господарської діяльності підконтрольного суб'єкта щодо визначення достовірності ведення ним обліку та фінансової звітності, законності здійснення фінансових операцій та відповідності їх встановленим нормам, а також дослідження економічності, ефективності й результативності адміністративної діяльності відповідних органів, організацій щодо публічних активів, з метою внесення рекомендацій стосовно усунення виявлених недоліків [35].

Аналізуючи нормативні акти, що регулюють фінансовий контроль в Україні, Я.І. Лин влучно наголошує на відсутність єдиного підходу до співвідношення правових понять, враховуючи те, що багато вчених вважають, що методами державного фінансового контролю є спостереження, перевірка, обстеження, аналіз, ревізія [12].

Із аналізу нормативних актів, які регулюють фінансовий контроль в Україні можемо зробити висновок про те, що у відповідності до сфери здійснення фінансового контролю застосовуються різні форми такого контролю, що засвідчено відповідними нормативними актами. Ця особливість зумовлює проблемність створення комплексних груп щодо здійснення фінансового контролю різними державними органами.

Аналіз законодавства України демонструє значну увагу до регулювання сфери фінансового контролю. Численні нормативно-правові акти, такі як Господарський кодекс, Кодекс про адміністративні правопорушення, Податковий та Митний кодекси, визначають різні аспекти контрольної діяльності, включаючи повноваження контролюючих органів, процедури контролю та розподіл відповідальності. Важливо відзначити, що залежно від сфери застосування використовуються різні форми фінансового контролю, що відображено у відповідних нормативних актах. Ця різноманітність, з одного боку, забезпечує комплексний підхід до контролю, а з іншого – створює певні складнощі для формування єдиних контрольних груп та узгодження дій різних відомств.

Таким чином, незважаючи на детальну регламентацію, існують певні проблемні аспекти. Зокрема, відсутність єдиного законодавчо закріпленого визначення поняття «державний фінансовий контроль» призводить до різночитань та ускладнює формування цілісного розуміння цієї діяльності. Різні форми контролю, такі як аудит, інспектування, перевірки, моніторинг, мають свою специфіку, що ускладнює координацію між різними контролюючими органами. Для підвищення ефективності системи необхідно уніфікувати термінологію, вдосконалити законодавчу базу та посилити міжвідомчу взаємодію, що сприятиме більш ефективному та узгодженому здійсненню фінансового контролю в Україні.

2.3. Зарубіжний досвід організації фінансового контролю

Світова практика необхідності здійснення фінансового аудиту є беззаперечною та підтверджується історією найбільших фінансових зловживань в різних країнах світу. Так, на початку XX століття одним із найбільш відомих фінансових аферистів був В. Люстінг, який в Європі та США за фінансові афери був заарештований близько 50 разів, проте за відсутності доказової бази та відповідних правових норм не був жодного разу засуджений. Тільки після того, як він провернув аферу із продажу Ейфелевої вежі, і це відбулося не раз, коли він покинув Європу із готівковими коштами до США було видано ордер на його арешт і він був засуджений до 15 років за фінансові афери.

Істрія фінансових афер має багато випадків, які повторюються в різних країнах світу в різні етапи розвитку суспільства. Найбільш обговорювані та масштабні фінансові афери пов'язані із залученням великої кількості громадян стали так звані «піраміди». Першим найбільш успішним засновником «піраміди» вважається Чарльз Понці, італійський мігрант, що проживав у США. Суть його афери полягала в тому, що він побачив можливість отримання прибутку в легалізації обмінних міжнародних купонів на поштові марки. В Іспанії такі купони мінялись як один до одного, а в США один до шести. Зрозумівши вигоду, він скупив міжнародні обмінні купони за заниженими ставками та обміняв їх на поштові марки, отримавши при цьому до 400% прибутку. Проте аналіз його дій правоохоронними органами підтвердили законність таких дій. Тоді Ч.Понці вирішив залучати до своєї ідеї інших людей, створивши відповідний фонд та обіцяючи інвесторам в короткостроковому періоді отримання надприбутків. Піраміда з часом рухнула, обмануті інвестори подали скарги і засновник першої «піраміди» був засуджений за фінансові махінації.

Одним із найвідоміших засновників фінансових пірамід був С. Мавроді та його компанія «МММ». Спочатку акції, а потім білети «МММ» розповсюджувались серед громадян із обіцянкою великої вигоди та постійних

доходів. У дану аферу було залучено до 15 мільйонів громадян. Як і всі фінансові піраміди, «МММ» розвалилась, всі інвестори, які вклали свої кошти у дану компанію зазнали фінансових втрат. Популярність С. Мавроді була та високою на стільки, що його навіть було обрано до російської думи. Проте після закінчення розслідування, його позбавили мандату а пізніше арештували та засудили до чотирьох рокі позбавлення волі.

Фінансова піраміда Бернарда Медофф була направлена на американських багатіїв, голлівудських зірок, інвестиційні компанії. За різними оцінками шкода, завдана інвесторам від діяльності «піраміди» Медофф складала десятків мільярдів доларів США. Точну суму збитків не вдалось виявнити, так як багато обманутих інвесторів постарались не афішувати свої втрати.

Це тільки невелика частка випадків фінансових афер, які були виявлені та набули широкого розголосу. В наш час ми стикаємося із різними аферами, як в сфері торгівлі, страхування, інвестиційної діяльності, банківської діяльності, афери із готівковими коштами та електронними переказами і так далі. Намагання з однієї сторони отримання надприбутку шахраями та довіра до них чесних громадян створюють ситуацію можливих фінансових афер. Відповідним чином, не тільки громадяни стають постраждалими від таких правопорушень. Досить часто до таких схем залучаються і державні органи або органи місцевого самоврядування. Вони можуть виступати як гарантами майбутніх проектів, як учасниками великих будівництв чи інших прибуткових компаній.

Одним із ефективних інститутів протидії фінансовим аферам на міжнародному рівні є: «Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI). Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI) є міжнародною професійною організацією, що об’єднує вищі органи аудиту (ВОА) країн, які є членами Організації Об’єднаних Націй. INTOSAI створено у 1953 році, наразі до її складу входять ВОА 195 країн світу, ще 5 ВОА є асоційованих та 2 афілійованих членів організації. Основним завданням INTOSAI є надання аудиторам усього світу можливості обміну інформацією, що становить спільний інтерес, інформацією щодо сучасних напрацювань у сфері

аудиту та застосування професійних стандартів і найкращих методологій. INTOSAI декларує сприяння кращому державному управлінню шляхом заохочення ВОА до сприяння урядам у вдосконаленні їх діяльності, підвищення прозорості бюджетної сфери, забезпечення підзвітності, боротьби з корупцією, сприяння кваліфікованому та ефективному використанню державних ресурсів на користь народів. У своїй діяльності INTOSAI керується Лімською декларацією про основні принципи здійснення аудиту (1977), що містить основні філософські та концептуальні підходи, визначає цінності демократичності та незалежності вищих органів фінансового контролю, а також Мексиканською декларацією незалежності ВОА (2007). Робочими органами INTOSAI, що забезпечують виконання завдань з обміну інформацією та досвідом і розробки міжнародних стандартів аудиту та управління, є комітети INTOSAI, діяльність яких спрямована на досягнення стратегічних цілей»[20].

Досягнення стратегічних цілей забезпечується діяльністю робочих груп. Так однією із таких робочих груп є Робоча група по боротьбі з корупцією та легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом (WGFACML) [21].

Основне завдання Робочої групи полягає у сприянні активної ролі і міжнародного співробітництва між INTOSAI та її членами у сфері боротьби з корупцією та легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом, відповідно до компетенції та повноважень ВОА, а також вимог щодо незалежності INTOSAI, вона виконує наступні завдання:

- сприяння співпраці ВОА і інших міжнародних організацій в боротьбі з корупцією;
- визначення курсу і обмін методами боротьби з корупцією, відповідно до компетенції та повноважень ВОА;
- розробка та просування політики, стратегій і дій в рамках міжнародної правової бази щодо боротьби з відмиванням грошей кожного ВОА [21].

Практика організації фінансового контролю в різних країнах різна, проте практично всі країни світу мають вищий орган фінансового контролю

(аудиту), діяльність якого формується від відповідної правової системи, історичного розвитку демократичних країн, як правило, місце та системна побудова зазначеного органу визначена найвищим нормативним документом країни (в Україні Конституція України). Однією із обов'язкових умов функціонування вищого органу фінансового контролю держави визначено його незалежність від політичних та адміністративних органів, що забезпечує його ефективному та неупередженому здійсненню основних завдань – фінансовому контролю (аудиту).

Як ми зазначали, міжнародний вплив негативних чинників (правопорушень) глобалізація, міжнародна торгівля, перетікання капіталів та фондів виробництва із країн в країну, призводять до необхідності формування єдиних підходів до формування політики фінансового аудиту, до однакових підходів, встановлення єдиних термінів для позначення тих чи інших операцій. Ці аспекти зумовлюють формувати системи взаємодії між вищими органами фінансового контролю (аудиту) різних країн взаємовідносин, які забезпечують належне функціонування та забезпечують відповідне інформування, обмін інформацією та правильне застосування такої інформації.

У країнах Європейського Союзу функціонує три основні типи державних вищих органів аудиту:

1. Аудиторський суд (із судовими функціями). ВОА восьми країн – Франції, Бельгії, Люксембургу, Португалії, Іспанії, Італії, Греції та Румунії – можна віднести до категорії «судів». При цьому ВОА у Греції і Португалії цілком інтегровані в судову систему і за своїми конституційними повноваженнями працюють на паритетних засадах з усіма іншими судами.

2. Колегіальний орган без судових функцій (ВОА Німеччини, Нідерландів, Болгарії, Угорщини, Польщі, Чехії тощо).

3. Незалежний аудиторський орган, що очолюється Генеральним аудитором (ВОА Великої Британії, Ірландії, Данії та Естонії та ін.)[38].

Прикладом побудови аудиторського суду є так звана Латинська модель. Розглянемо її на прикладі функціонування вищого органу аудиту Бельгії:

«Чинний Аудиторський суд Бельгії був створений одразу після проголошення державної незалежності у 1830 році. Суд очолює Рада з 12 членів, яких обирає парламент на шість років. Суд є незалежним від уряду та парламенту і має право самостійно розпоряджатися бюджетними коштами, виділеними на забезпечення його діяльності. Всі рішення приймаються Радою колегіально. У складі Суду працюють приблизно 300 кваліфікованих аудиторів, з яких 50 очолюють окремі управління. Аудиторів обирають на конкурсних засадах, після чого їх офіційно затверджує Аудиторський суд. Виконання функцій Суду щодо аудиту державного бюджету можна умовно розділити на три етапи. На стадії підготовки бюджету Суд готує доповіді парламенту з власними зауваженнями щодо проєкту бюджету; відповідні міністерства, своєю чергою, повинні відреагувати на зауваження Суду. Під час виконання бюджету Суд здійснює контроль за виконанням всіх фінансових зобов'язань і вчасним здійсненням платежів. На кінець бюджетного року Суд готує звіт про результати виконання бюджету з урахуванням показників державного боргу, прострочених зобов'язань і заборгованостей. Серед проблем, з якими має справу і які намагається вирішувати Суд, шляхом подання відповідних рекомендацій, традиційно є дефіцит бюджету через недооцінку витрат і переоцінку доходів. В обов'язки Суду не входить розслідування порушень. Однак, якщо в результаті проведених перевірок Судом будуть виявлені певні обставини, що викликають підозру, справа передається до Державної прокуратури. Сфера впливу Суду розповсюджується на всі установи та відомства федерального і регіонального рівнів, а також на підпорядковані їм державні організації і підприємства» [21].

Іншою моделлю побудови функціонування вищого органу аудиту держави є так звана Вестмінстерська модель, притаманна Великій Британії: «Національний аудиторський офіс Великої Британії є вищим органом аудиту у Великій Британії від початку XII століття. Очолює його Генеральний аудитор, який призначається Монархом (Королем чи Королевою). Незалежність НАО забезпечується відокремленим від уряду джерелом фінансування – всі кошти на забезпечення роботи Національного аудиторського офісу Великої Британії

отримуються шляхом подання річного бюджету безпосередньо Палаті Громад Парламенту. В рамках затвердженого бюджету Національний аудиторський офіс Великої Британії має право визначати кількість найманих працівників та розмір їхньої грошової винагороди. Національний аудиторський офіс має типову ієрархічну структуру з Генеральним аудитором на чолі, який особисто відповідає за всі найважливіші рішення. Особливо важливим завданням в роботі Національного аудиторського офісу є забезпечення належної звітності перед широкою громадськістю. Результати майже всіх звітів Національний аудиторський офіс Великої Британії висвітлюються в пресі, на радіо і телебаченні. Іншим завданням Національний аудиторський офіс Великої Британії є забезпечення належної звітності уряду перед парламентом. Так був створений спеціальний Комітет державних рахунків, яким досліджується і контролюється виконання звітів та рекомендацій Генерального аудитора. Після завершення слухань, Комітет публікує свої висновки, які можуть бути доволі критичними щодо дій виконавчих структур. Через декілька тижнів уряд публікує свою відповідь на кожне із зауважень Комітету. Майже в усіх випадках уряд приймає надані Комітетом рекомендації. Раз на рік звіти Комітету і відповіді на них уряду обговорюються в парламенті. Під час подання та вирішення питання про затвердження річного бюджету, Національний аудиторський офіс Великої Британії повинен ґрунтовно довести парламенту необхідність виділення йому коштів у бажаному обсязі для належного здійснення аудиторських функцій»[20].

Як зазначає В. Ганущак, Національний аудиторський офіс від імені парламенту забезпечує контроль за державними фінансами, зокрема під час контролю зосереджується на питаннях:

- забезпечення ефективного центру управління, який сприятиме найкращому використанню державних коштів;
- підтримання ефективних місцевих послуг під фінансовими обмеженнями;
- підвищення точності та ефективності послуг з високим обсягом для населення;

- поліпшення ефективної реалізації основних програм і проєктів;
- поліпшення результатів від різноманітного кола постачальників за допомогою ефективного нагляду та втручання;
- посилення впливу та регулювання, щоб зробити ринки ефективними [42].

До даної моделі побудови діяльності вищого органу аудиту можна віднести діяльність офісу Генерального аудитора Сінгапуру, який забезпечує реалізацію аудиторської функції в державному секторі. Основним завданням офісу Генерального аудитору є проведення аудиту державного сектору щодо належного обліку державних грошей та економічного, ефективного й результативного використання державних ресурсів. Зокрема, під час проведення аудиту державного сектору досліджуються слабкі місця в системі управління державними коштами, недотримання процедур контролю чи законодавства, а також випадки перевищення, марнотратства або неефективного використання державних ресурсів, зокрема коштів. Генеральний аудитор призначається президентом Сінгапуру та є підзвітним перед парламентом та президентом. Сфера впливу офісу Генерального аудитора Сінгапуру розповсюджується на всі міністерства. Державні установи та підприємства, на суб'єктів, які використовують державні кошти [43].

Дослідники побудови структур фінансового контролю виокремлюють організаційні види контролюючих систем за особливостями побудови правових систем зарубіжних країн:

- адміністративна модель (наприклад, США, Канада, Австралія, Ізраїль, Малайзія, Таїланд). У цих країнах із метою здійснення контролю створені ієрархічно організовані структури під керівництвом президента чи генерального аудитора;
- модель у формі рахункових палат (наприклад, Франція, Італія, Німеччина). Такі органи контролю здійснюють контроль за виконанням бюджету та дотриманням фінансово-бюджетної дисципліни від імені парламенту;

- контрольні управління у складі уряду (наприклад, Швеція, Фінляндія). Ці органи виконують обстеження та відповідальні перед своїм урядом[43].

Таким чином можна говорити про те, що кожна країна намагається створити дієву систему контролю за державними фінансами з метою недопущення зловживання, марнотратства, нецільового використання тощо. Проте, на внутрішні процеси формування ефективної побудови системи органів фінансового контролю впливають і зовнішні чинники: міжнародні виклики, глобалістичні процеси, вимоги міжнародних організацій тощо.

Історія фінансових афер демонструє, що необхідність ефективного фінансового контролю є універсальною проблемою, яка стосується всіх країн світу. Відсутність належного контролю призводить до значних фінансових втрат та підриває довіру громадян до державних інституцій. Для протидії фінансовим злочинам та забезпечення прозорості використання державних коштів у світі створено систему міжнародного співробітництва, представленою Міжнародною організацією вищих органів аудиту (INTOSAI). Ця організація розробляє міжнародні стандарти аудиту та сприяє обміну досвідом між країнами.

Отже, світова практика свідчить про різноманітність моделей організації вищих органів фінансового контролю. Існують три основні типи: аудиторські суди, колегіальні органи без судових функцій та незалежні аудиторські органи. Кожна країна обирає модель, яка найбільш відповідає її історичним, політичним та культурним особливостям. Незалежно від обраної моделі, ефективний фінансовий контроль є невід’ємною умовою сталого розвитку держави та забезпечення добробуту її громадян. Для України, яка прагне інтегруватися в європейський простір, важливо вивчати досвід інших країн та вдосконалювати свою систему фінансового контролю відповідно до міжнародних стандартів.

РОЗДІЛ 3
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Виявлення поточних проблем і викликів у сфері державного фінансового контролю у публічному управлінні є надзвичайно важливим в світлі реформи сфери публічного управління та євроінтеграційних процесів. Для ефективної реалізації функцій державного фінансового контролю в публічному управлінні нами було виділено перспективні напрямки.

Державний фінансовий контроль відіграє суттєву роль у забезпеченні функціонування держави й має свої власні функції в системі управління. Підвищення конструктивної ролі контролю в державному управлінні залежить від подальшого розроблення теорії фінансового контролю, що сприятиме створенню чіткої системи державного фінансового контролю, яка є складником усієї системи державного управління. А це, у свою чергу, потребує комплексного вирішення проблем, починаючи з розроблення понятійного апарату системи державного фінансового контролю, визначення його сутності, завдань, функцій і закінчуючи інструментарієм його здійснення [2].

Відповідно все це має знайти своє відображення в удосконаленні та оновленні існуючих нормативно-правових актів у сфері державного фінансового контролю з метою усунення неузгодженостей, дублювань та прогалин. На сьогоднішній день система державного фінансового контролю в Україні регулюється низкою законів та підзаконних актів, які часто є фрагментарними та не відображають сучасні потреби та виклики. У зв’язку з цим, існує нагальна потреба у розробці та прийнятті нового, комплексного законодавчого акту, який би системно регулював усі аспекти функціонування системи державного фінансового контролю.

Крім того необхідна гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами та практиками у сфері фінансового контролю та

аудиту, зокрема стандартами INTOSAI (Міжнародна організація вищих органів аудиту). Саме це сприятиме підвищенню ефективності та прозорості системи державного фінансового контролю, а також забезпечить її відповідність кращим світовим практикам.

Особливу увагу слід звернути на імплементацію acquis communautaire щодо:

- Незалежності вищих органів аудиту: забезпечення незалежності Рахункової палати України від політичного впливу та впливу інших органів влади.
- Аудиту ефективності: запровадження аудиту ефективності використання публічних коштів, спрямованого на оцінку результативності та економності бюджетних програм.
- Фінансового контролю та аудиту в сфері запобігання та боротьби з шахрайством та корупцією: посилення контролю за використанням публічних коштів з метою запобігання та виявлення фактів шахрайства та корупції.

Реалізація цих заходів сприятиме створенню ефективної та дієвої системи державного фінансового контролю, яка буде відповідати сучасним викликам та забезпечить належний рівень захисту публічних ресурсів.

В добу розвинутого інформаційного суспільства цифрова трансформація є одним з ключових напрямків удосконалення державного фінансового контролю в публічному управлінні. Вона передбачає інтеграцію сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери контрольної діяльності з метою підвищення її ефективності, прозорості та підзвітності.

Ефективність системи державного фінансового контролю значною мірою залежить від інституційної спроможності органів, які здійснюють цей контроль. Їх незалежність, чітке розмежування повноважень, належне кадрове забезпечення та ресурсне забезпечення є критично важливими для забезпечення належного рівня фінансової дисципліни та запобігання зловживанням з публічними ресурсами.

Незалежність органів державного фінансового контролю є фундаментальною умовою їх ефективної діяльності. Органи фінансового контролю повинні мати можливість самостійно визначати пріоритети своєї діяльності, планувати та здійснювати контрольні заходи без втручання з боку інших органів влади або посадових осіб. З метою ефективного виконання законодавчо визнаяених функцій вони повинні бути організаційно незалежні, тобто мати власну структуру, штатний розпис та бюджет, а також достатнє фінансове забезпечення для виконання своїх завдань і можливість самостійно розпоряджатися цими коштами.

Забезпечення незалежності органів контролю є запорукою їх об'єктивності та неупередженості, що є необхідним для забезпечення довіри суспільства до результатів їх діяльності.

Ефективне функціонування системи державного фінансового контролю потребує чіткого розмежування повноважень між різними органами, які здійснюють цей контроль. Необхідно провести моніторинг функцій органів фінансового контролю з метою уникнення дублювання функцій та забезпечити ефективну взаємодію між різними органами.

Розмежування повноважень має базуватися на таких принципах як спеціалізація, координація та субсидіарність.

Чітке розмежування повноважень сприятиме підвищенню ефективності контрольної діяльності, уникненню зайвого бюрократизму та забезпеченню відповідальності кожного органу за свою сферу діяльності.

Цифрова трансформація є невід'ємною частиною модернізації системи державного фінансового контролю в Україні. Цифрові технології дозволяють автоматизувати рутинні операції, такі як збір, обробка та аналіз фінансової інформації. Це значно скорочує час, необхідний для проведення контрольних заходів, та зменшує ймовірність помилок, пов'язаних з людським фактором.

Цифрові платформи забезпечують миттєвий доступ до актуальної фінансової інформації, що дозволяє оперативно виявляти відхилення та реагувати на них. Вони створюють єдиний інформаційний простір, який об'єднує

дані з різних джерел та забезпечує комплексну картину фінансового стану об’єкта контролю.

За допомогою сучасних аналітичних інструментів можна обробляти та аналізувати великі масиви даних для виявлення тенденцій, закономірностей та ризиків, які важко помітити при традиційних методах контролю.

Цифрові технології сприяють підвищенню прозорості та відкритості фінансових операцій, що ускладнює можливість зловживань та корупції. Впровадження електронного документообігу зменшує залежність від паперових документів, що знижує ризик їх підробки або втрати. Впровадження автоматичної системи контролю дозволить виявляти підозрілі операції та повідомляти про них відповідальним особам, що сприяє своєчасному запобіганню зловживанням. За допомогою цифрових технологій можна ідентифікувати та оцінювати ризики, пов’язані з фінансовими операціями, та зосереджувати увагу на найбільш проблемних сферах. Крім того цифрові технології дозволяють скоротити витрати на проведення контрольних заходів, зберігання документів та інші операційні витрати.

Цифрові системи можуть здійснювати безперервний контроль за фінансовими операціями, що дозволяє своєчасно виявляти та попереджати порушення.

Враховуючи всі ці переваги, цифрова трансформація є необхідною умовою для модернізації системи державного фінансового контролю в Україні.

Її успішна реалізація дозволить забезпечити більш ефективне та прозоре використання публічних коштів, а також сприятиме зміцненню довіри суспільства до органів державної влади. До основних аспектів забезпечення прозорості та відкритості у сфері державного фінансового контролю можна віднести забезпечення доступу громадськості до інформації про результати здійснення державного фінансового контролю, за винятком інформації з обмеженим доступом, залучення громадськості до процесу контролю за використанням публічних коштів, зокрема шляхом розвитку механізмів

громадського контролю та аудиту та підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Головними проблемами державного фінансового контролю є насамперед недосконаліть методичного забезпечення. Це відображається у відсутності єдиної уніфікованої системи специфічних стандартів, а також класифікації порушень, на які посилаються органи державного фінансового контролю [17].

Підвищення ефективності та результативності контролю можливе завдяки впровадженню сучасних методів та технологій контролю, таких як аудит ефективності, аудит відповідності, фінансовий аудит, аналіз ризиків, моніторинг та інші, посилення міжвідомчої координації та співпраці між різними органами державного фінансового контролю для уникнення дублювання функцій та забезпечення комплексного підходу до контролю, забезпечення незалежності та об’єктивності органів державного фінансового контролю, зокрема шляхом законодавчого закріплення гарантій їхньої незалежності від впливу інших органів влади та посадових осіб.

Впровадження сучасних методів та технологій контролю є необхідною умовою для модернізації системи державного фінансового контролю в Україні. Їх використання дозволить підвищити ефективність та результативність контрольної діяльності, забезпечити прозорість та підзвітність використання публічних ресурсів, а також сприятиме інтеграції України до міжнародної системи фінансового контролю.

Важливо зазначити, що розвиток державного фінансового контролю є динамічним процесом, який постійно потребує адаптації до змін у економічному та соціальному середовищі. Тому необхідно постійно аналізувати ефективність існуючої системи контролю та впроваджувати необхідні зміни для її удосконалення.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що державний фінансовий контроль відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного та прозорого управління державними фінансами, сприяючи раціональному використанню бюджетних коштів та запобіганню зловживанням. Проте, нечітке законодавче визначення цього поняття створює перешкоди для його практичного застосування та потребує усунення шляхом чіткого законодавчого регулювання. Подальший розвиток системи державного фінансового контролю, зокрема через посилення незалежності контролюючих органів, розширення їхніх повноважень, впровадження сучасних технологій та тісну міжнародну співпрацю, є ключовим фактором для успішної євроінтеграції України та зміцнення довіри суспільства та міжнародних партнерів.

2. Застосовано комплексну методику дослідження, що охоплює аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів та застосування різноманітних наукових методів, таких як системний, порівняльний, документальний аналіз, кейс-стаді та правовий метод, є ключовою для всебічного дослідження системи державного фінансового контролю. Завдяки такому підходу забезпечується можливість розгляду системи як цілісного утворення, виявлення взаємозв’язків між її елементами, порівняння з іншими системами, аналіз нормативно-правової бази та дослідження проблем на прикладі інших країн, що в кінцевому підсумку сприяє отриманню об’єктивної та достовірної інформації та розробці ефективних заходів для вдосконалення системи контролю.

3. Аналіз системи державного фінансового контролю в Україні продемонстрував її складну, багаторівневу структуру з численними органами, що контролюють різні аспекти фінансової діяльності. Попри розгалужену нормативну базу та наявність різних контролюючих органів, система потребує вдосконалення, зокрема через проблеми дублювання повноважень, недостатню координацію та відсутність єдиного визначення поняття "державний фінансовий контроль". Хоча Рахункова палата відіграє ключову роль як незалежний орган

вищого фінансового контролю, а інші органи, такі як Державна аудиторська служба, Державна податкова та Державна митна служби, виконують важливі функції, для підвищення ефективності системи необхідно посилити координацію між ними, вдосконалити законодавство, забезпечити належне фінансування та залучити громадянське суспільство до контролю за використанням державних коштів.

4. Здійснений аналіз законодавства України засвідчив значну увагу законодавця до регулювання сфери фінансового контролю, що відображено в численних нормативно-правових актах, які визначають повноваження, процедури та розподіл відповідальності контролюючих органів. Однак, різноманітність форм фінансового контролю, хоча й забезпечує комплексний підхід, створює складнощі для формування єдиних контрольних груп та узгодження дій між відомствами. Незважаючи на детальну регламентацію, існують проблемні аспекти, зокрема відсутність єдиного законодавчо закріпленого визначення поняття «державний фінансовий контроль», що призводить до різночитань та ускладнює координацію між різними контролюючими органами через специфіку різних форм контролю. Отже, для підвищення ефективності системи необхідно уніфікувати термінологію, вдосконалити законодавчу базу та посилити міжвідомчу взаємодію.

5. Узагальнено, що історичний досвід та світова практика підтверджують універсальну необхідність ефективного фінансового контролю для запобігання фінансовим втратам та зміцнення довіри до державних інституцій. Міжнародна співпраця, представлена INTOSAI, сприяє розробці спільних стандартів та обміну досвідом. Різноманітність моделей організації вищих органів фінансового контролю у світі, від аудиторських судів до незалежних органів, демонструє адаптацію до національних особливостей, проте, незалежно від моделі, ефективний контроль є ключовим для сталого розвитку. Для України, в контексті євроінтеграції, вивчення міжнародного досвіду та вдосконалення власної системи фінансового контролю відповідно до міжнародних стандартів є вкрай важливим.

6. Доведено, що для ефективного функціонування державного фінансового контролю в умовах реформи публічного управління та євроінтеграції необхідно комплексно підходити до вирішення існуючих проблем в цій сфері. Зокрема, це включає в себе вдосконалення теоретичної бази фінансового контролю, розробку чіткого понятійного апарату, визначення сутності, завдань та функцій, а також оновлення нормативно-правової бази з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема INTOSAI. Важливими напрямками є цифрова трансформація контрольної діяльності з метою підвищення ефективності, прозорості та підзвітності, забезпечення доступу громадськості до інформації та залучення її до контролю, а також удосконалення методичного забезпечення, впровадження сучасних методів контролю та посилення міжвідомчої координації. Розвиток системи державного фінансового контролю має бути динамічним процесом, що постійно адаптується до змін у зовнішньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія. Харків.: НУВС, 2004. 780 с.

2. Бортняк В. А. Контроль як функція управління фінансовою діяльністю держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* Серія: юридичні науки. Том 31 (70). № 1 2020. С.118-123.

3. Вербицька В. І., Якушкіна В. Р. Державний фінансовий контроль: поняття та класифікація. *Комунальне господарство міст.* Серія : Економічні науки. Том 2. № 183. 2024. С. 38-42.

4. Гончарук С. М., Долбнєва Д. В., Приймак С. В., Романів Є. М. Фінансовий контроль: теорія, термінологія, практика : навчальний посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 298 с.

5. Господарський кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

6. Гуцаленко Л. В. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури, 2009. 424 с.

7. Дікань Л. В., Шевченко І. О., Дейнеко Є. В., Калінкін Д. В. Державний фінансовий контроль : навчальний посібник у схемах і таблицях. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 275 с. URL. https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/2019-Dikan-L-V-Shevchenko-I-O-Deyneko-YE--Kalinkin-D-V.pdf

8. Духневич О. В. Державний внутрішній фінансовий контроль в правоохоронних органах влади (на прикладі Національної поліції України: дис. … докт. філософ.ілол. наук : 281 Публічне управління та адміністрування. Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України, Львів, 2023. 259 с.

9. Іванченкова Л., Скляр Л., Ткачук Г., Гнатьєва Т. Трансформація системи державного фінансового контроля в умовах ринкових перетворень. *Вісник Хмельницького національного університету* 2022. № 3. С. 120-125.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

11. Койчева О. С. Конституційний статус рахункової палати України в системі органів державного фінансового контролю. *Право і суспільство*. 2014. № 6. С. 151–158

12. Лин Я. І. Аудит в системі інструментів оцінювання ефективності державного фінансового контролю. *Вісник Університету банківської справи НБУ*. 2011. № 2. С. 284–289.

13. Міронова Л. О., Моїсеєнко О. В. Фінансовий потенціал регіону: теоретичний аспект. *Вісник ДДФА.* 2013. №2. С. 141-149.

14. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Фінансування соціального захисту і соціального забезпечення в Україні. *Економічний простір.* 2016. № 108. С. 148-155. URL. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_108_16.

15. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Бичкова С. С., Котляревський Я. В. К. Ваіте, 2015. 816 с.

16. Обушна Н. Особливості інституціоналізації Рахункової палати в Україні як вищого органу аудиту. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2019. Вип. 2(41). С. 61–69.

17. Петричук М. Поняття та основні завдання державного фінансового контролю**.** *Юридичний науковий електронний журнал*. №11. 2022. С. 476-479.

18. Піхоцький В.Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики: монографія. Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2014. 336 с.

19. Податковй кодекс України. Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL. http://surl.li/zwwdpm

20. Поляк-Сверхун М. Сучасні аспекти державного фінансового контролю. *Міжнародний науковий журнал менеджменту, економіки та фінансів.* №3(6). 2024. С. 54–61.

21. Прасюк В. М. Адміністративно-правове регулювання державного фінансового контролю за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії). Запоріжжя, 2020. 227 с.

22. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text

23. Про Держфінмоніторинг. URL. https://fiu.gov.ua/pages/pro-sluzhbu/zagalni-vidomosti/pro-derzhfinmonitoring.html

24. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text

25. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text

26. Про Рахункову палату. Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text

27. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text

28. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#n15

29. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України. Постанова Кабінету Міністрів України від

6 березня 2019 р. № 227. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#n15

30. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні. Закон України 26 січня 1993 року № 2939-XII. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text

31. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text

32. Про утворення Держаної аудиторської служби Постанова Кабінету міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 868 URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2015-%D0%BF#Text

33. Регламент Рахункової палати. Затверджений Рішенням Рахункової палати від 29.03.2024 року № 15-1. URL. https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2024/15-1_2024/Reglament_2024.pdf

34. Реформування фінансового контролю в Україні: проблемні питання та напрями їх вирішення : монографія. Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Т. О. Крівцова та ін.; за заг. ред. Л. В. Дікань. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 220 с.

35. Савченко Л. А. Правові основи фінансового контролю : навч. посіб. Київ. Юрінком Інтер, 2008. 504 с.

36. Табенська Ю. В. Рахункова палата України як вищий орган незалежного зовнішнього контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 19(3). С. 88–91.

37. Формула якісного правового дослідження: навчальний посібник. Д. П. Євтєєва, В. С. Батиргареєва, А. В. Лапкін. за редакцією д.ю.н., проф. В. С. Батиргареєвої. Харків: Майдан, 2024. 110 с.

38. Хмельков А. В. Державний фінансовий контроль : підручник. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 228 с. URL. https://karazinbook.com/sites/default/files/books/hmelkov_1.pdf

39. Шипунова О.В., Єльнікова Ю.В. Сутність, функції і види фінансового контролю за умов ринкової економіки. URL. http://surl.li/mmwnmm

40. Атаманчук Н. І. Органи державного фінансового контролю в Україні: особливості правового забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності. Нове українське право. №4. 2023. С. 46-51.

41. Митний кодекс. Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text

42. Ганущак В. Британський досвід контролю за держфінансами. URL: http://surl.li/krifmk

43. Аналітичний звіт до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради (Висновок Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі) від 01.02.2023 р. URL: http://surl.li/sxolgb

44. Андрущенко Г.С., Савченко Л.А., Коваленко А.А. Фінансово-контрольне право. 2-ге перероблене та доповнене видання. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 447–448.

45. Найдьон Є., Сандул В. Окремі аспекти діяльності органів державного фінансового контролю. *Юридична наука.* 2020. № 5 (107) Т. 2. С. 52.

46. Піхоцький В., Рисін В. Ефективність фінансового контролю та державного аудиту для забезпечення фінансовоекономічної стійкості держави. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики.* 2019. № 28. Том 1. С. 205–215.

47. Богма О., Овдій О. Методика оцінювання повноти і обґрунтованості планів діяльності інституту державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту). URL: https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/789/760

48. European Court OF Auditors, Guardians of the EU’s finances. URL: https://www.eca.europa.eu/en

49. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union / EUR-Lex. URL: http://surl.li/urgrvz

50. Lietuvos Respublikos Konstitucija. URL: https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm

51. Polskej z dnia 2 kwietnia 1997 r. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970780483/U/D19970483Lj.pdf

52. Bundes-Verfassungsgesetz. URL: http://surl.li/jdsltm

53. Романів Є.М., Труш І.Є. Державний аудит: навч. Посібник. Львів: Ліга-Прес, 2017. 235 с.